

ג. בני עכו"ם מתיחסים אחר אביהם (שכן מצינו בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל; וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן טברימון בן חזיון מלך ארם...). [ואולם משנתגיירו, אמר רבי ריש לקיש, שוב אינם מתיחסים אחריהם].
אמר רב: הכל מודים בעבדים שאין להם יחוס אבהות. (עם החמור – עם הדומה לחמור).

ד. רבי יהושע אומר: נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בוקנתו. היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בוקנתו...

[רבי עקיבא אומר: למד תורה בילדותו ילמוד תורה בוקנתו. היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בוקנתו... — וכדרך שארע לרבי עקיבא שמתו לו שנים עשר אלף זוגים תלמידים והיה העולם שמם עד שבא אצל רבותינו בדרום ושנאה להם, וחמשה תלמידים אלו הם הם העמידו תורה].
אמר רבי יהושע בן לוי:

כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא...; —
חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך. ואמר רב יוסף: לא נצרכה אלא סמוך לווסתה. וכמה — אמר רבה: עונה. ודוקא כשיוצא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה — אינו חייב משום שטרוד.
יש מפרשים פקידה — תשמיש. ורבנו תם מפרש פקידה בשאר דברים של ריצוי, וגרס 'לא נצרכה אלא לאשתו נדה'. אבל תשמיש אסור בסמוך לווסתה אפילו יוצא לדרך. ואפילו אם ווסתות דרבנן למה יהא מותר כשיוצא לדברי הרשות.
האזהרה את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירקן — עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך.
האזהרה את שכיניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו, והמלוה סלע לעני בשעת דחקו — עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני.

דף סג

- קז. אלו מאמרים הובאו בסוגיתנו בעניני —
א. נישואין וביתו של אדם.
ב. עסק ואומנות.
ג. השפעת ישראל על העולם.
ד. ארחותיהם וגזרותיהם של גויי הארץ.
ה. חיטוט הנקברים.

א. כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום.
אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו אשה — אינו אדם...; זכה — עוזרתו, לא זכה — כנגדו. ויש אומרים: זכה — כנגדו לא זכה — מנגדתו.
רב נפטר מרבי חייא, אמר לו: המקום יצילך מדבר שקשה ממוות. יצא ומצא — ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה...
ומסופר על רבי חייא שהיתה אשתו מצערתו, ואעפ"כ כאשר היה מוצא דבר מה, היה צוררו בסודר ומביאו לה. אמר לו רב: והלא היא מצערתך, אמר לו: דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא.
ועוד מסופר על רב יהודה שהיה מקרא לרב יצחק בנו ומוצא אני מר ממות את האשה ואמר לו: כגון מי — אמר לו כגון אמך, ואעפ"כ היה שונה לו 'אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה' ושוב הביא לו דוגמא מאמו, כי אעפ"כ שנצטער ממנה, היתה נוחה לרצות ומעברת על מידותיה.

היכי דמי אשה רעה? — אמר אביי: מקשטת לו שלחן ו'מקשטת' לו פיה (לקלל ולגדף עד זמן סעודה, כדי לצער. רש"י). רבא אמר: מקשטת לו שלחן ומחזירה לו את גבה. אמר רבי חמא בר חננא: כיון שנשא אדם אשה — עונותיו מתפקקים. אמר רבא: אשה רעה — מצוה לגרשה...; אשה רעה וכתובתה מרובה — צרתה בצדה. (ישא אחרת אצלה, ואז היא מקבלת תוכחה); קשה אשה רעה כיום סגריר...; בא וראה כמה טובה אשה טובה — שהכתוב משבחה / שהתורה נמשלה בה. וכמה רעה אשה רעה — שהכתוב מגנה / שגיהנם נמשלה בה. [ועוד פרשו כמה מקראות של מצוק ופורענות, על אשה רעה שכתובתה מרובה שאין יכול להימלט ממנה]. כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים... כאילו ממעט הדמות... כאילו שופך דמים... גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

כתוב בספר בן סירא: אשה טובה — מתנה טובה לבעלה. בחיק ירא אלקים תנתן. אשה רעה — צרעת לבעלה. מה תקנתו — יגרשנה ויתרפא מצרעתו. אשה יפה — אשרי בעלה, מספר ימיו כפולים. העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה, אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר, כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה. רבים היו פצעי רוכל. המרגילים לדבר ערוה, כניצוץ מבעיר גחלת. ככלוב מלא עוף, כן בתיים מלאים מרמה. אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום, שמא מחר בא ואיננו, נמצא מצטער על העולם שאין שלו. מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך. רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סוד לאחד מאלף.

ב. מאמרי רבי אלעזר: כל אדם שאין לו קרקע — אינו אדם... עתידים כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע (— יניחו אומנותם לעסוק בחריש ובקציר). אין לך אומנות פחותה מן הקרקע (וטוב ממנה העסק במעות ובמסחר). אמר רבא: מאה זווים בעסק — כל יום בשר ויין. מאה זווים בקרקע — מלח וחפורית (= עשב רע, מין שחת. ע' פסיקתא דר"כ כ), ולא עוד אלא שמשכבתו על הארץ (שנצרך לשמרה בלילות) ומטילה עליו מריבות. אמר רב פפא: זרע (תבואה לאכילת ביתך) ואל תקנה, אעפ"י שדמיהם שוים — אלו מברכים (שהברכה מצויה בדבר שאין לוקח בדמים ואינו כלה מהר); מכור כלים והשתמש בדמים לפרקמטיא, טרם תבוא לידי עניות. ודוקא כלי בית ולא גלימה, שמא לא תזדמן לך כמותה. (כן פרש"י. ור"ח פירש: קנה בגדים ולא תארוג, כי יותר תרויח בקנין מבאריגה, אבל גלימה טוב לארוג). סתום (חור קטן שארע בכותל רעוע) ואל תשפץ, שפץ ואל תבנה (הכותל מחדש) — שכל העוסק בבנין מתמסכן. קפוצין וקנה קרקע, מתון שא אשה (המתן עד שתבדוק מעשיה, שאינה רעה וקנטרנית), נחות דרגה ושא אשה (אל תקח אשה חשובה ממך, שמא לא תתקבל עליה); עלה דרגה ובהר שושבין (— חבר). במערבא אמרו נתנני ה' בידי לא אוכל קום — זה שמזונותיו תלויים בכספו (רש"י): שאין לו זריעה בקרקע, שכל שעה מיצר ודואג שמא תתייקר התבואה או ינעלו שערי שבר.

ג. ונברכו בך כל משפחת האדמה — אפילו משפחות הדרות באדמה אין מתברכות אלא בשביל ישראל; ... אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא אינן מתברכות אלא בשביל ישראל. אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל...

ד-ה. בגוי נבל אכעיסם — רבי אליעזר אומר: אלו הצדוקים. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו אין אלקים... במתניתא תנא: אלו אנשי ברבריא ואנשי מרטנאי שמהלכים ערומים בשוק — שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום. רבי יוחנן אומר: אלו חפרים. אמרו לו לרבי יוחנן, באו חברים לבבל — נכפף ונפל מרוב צער. אמרו לו: מקבלים הם שוחד — נזקף ונתישבה דעתו. גזרו על שלשה דברים מפני שלש עבירות שבידם; על הבשר (שלא לאכול בשר שחוטה) — מפני המתנות (שהיו גוזלים מתנות כהונה, זרוע לחיים וקיבה), ועל המרחצאות — מפני הטבילה. והיו מחטטים בקברים ומוציאים המתים מקבריהם — מפני ששמחים ביום אידם, דאמר מר: בעוון חיים מתים מתחטטים.

דף סד

קח. א. נשא אשה כמה שנים ולא ילדה — מה יעשה?
 ב. אשה שנישאה לשני אנשים ולא ילדה — האם תינשא בשלישית לאדם שאין לו בנים?
 ג. בכמה פעמים נוצרת חזקה, בשנים או בשלש? אלו הלכות נידונו בסוגיא בהקשר זה?
 ד. אשה שמתו בעליה — מהי להינשא לאדם אחר?

א. נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה — אינו רשאי לבטל אלא יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה אלא מאחרת. [ונחלקו אמוראים (בכתובות עז) אם כופים אותו להוציא אם לאו]. גירשה — מותרת לינשא לאחר, ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים. ואם הפילה — מונה משעה שהפילה. ישנה דעה בגמרא שבדורות אחרונים שאין מאריכים ימים, אפילו לאחר שתי שנים ומחצה, שהוא זמן שלשה עיבורים (רב) או שלש שנים (כנגד שלש פקידות. רבה אמר רב נחמן) — יוציא. ורבה דחה דעה זו.

מתבאר בגמרא, שאם יודע שמחמת עצמו הוא — לא יוציא. [כיצחק, שהיה נשוי עם רבקה עשרים שנה עד שנוולדו לו בנים ולא גרשה, לפי שהיה עקור].

לדעה האומרת שאשה מצווה על פריה ורביה, משמע בגמרא שיוציא ללא כתובה, כי שמא היא זו שנענשה, ולא זכתה להבנות ממנו. מלבד אם ידוע שהוא עקר. (כן מפורש בתוס' סה: ד"ה ואי).

אין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין, (שמא משום עון חוצה לארץ הם עקורים), שעל כן לקח אברהם אבינו את הגר מקץ עשר שנים לישיבתו בארץ כנען. ומכאן שכל שאפשר לתלות בגורם אחר — אין מונים, כגון חלה הוא או שחלתה היא או שניהם חבושים בבית האסורים — אין עולים לו מן המנין. לדברי הרמב"ן ז"ל (מובא בנמו"י ובטור אה"ע קנד), העולה מחו"ל לא"י אין ישיבת חו"ל עולה לו למנין עשר שנים.

כתב הנצי"ב (משיב דבר ח"ד ט): נראה שרק לענין כפיה להוציא אמרו ישיבת חו"ל אינה מן המנין, אבל אם בא לבקש התר לישא אשה על אשתו לאחר עשר שנים ללא ולד, הגם שעולה לארץ ישראל יש להתיר לו כעבור עשר שנים מנישואיו ולא מעת שעלה ארצה. ואפשר אף מקודם שעברו עשר שנים יש להתיר, אם נותן טעם ואמתלא לדבריו, כגון שירא שיוקין ושוב לא יוליד, והכל לפי ראות עיני בית דין.

ב. הגמרא דייקה ממשנתנו כדברי רבי, שאשה שנישאה פעמים ולא ילדה לשני בעליה, לא תינשא בשלישית. אלא למי שיש לו בנים. וכן פסק רב יוסף, דלא כדברי רשב"ג שבשלישית תינשא ורק ברביעית לא תנשא.

ג. נחלקו רבי ורשב"ג בשני אחים שמתו מחמת מילה, האם הוחזקה בכך המשפחה ואין מלים את השלישי,